

Jan Kuneš

Odešla významná postava české filosofie profesor Milan Sobotka

Tento text vyšel v Deníku N 24. března 2024 (online) a v tištěném vydání 26. března 2024. Publikováno s laskavým svolením redakce.

Odkaz: <https://denikn.cz/1385690/odesel-milan-sobotka-vyznamna-postava-ceske-filosofie-clovek-ktery-si-byl-vedom-individualni-zodpovednosti-a-ucil-ji-i-druhe/>

Odešel vzdělanec a učitel vzdělanosti filosof Milan Sobotka. Kolik dalších podobných ztrát můžeme ještě jako poměrně malá kultura unést, abychom nepřišli o vysokou úroveň rozvoje společnosti a státnosti, která garantuje faktickou osobní svobodu jednotlivců? Vždyť takový stav nejenže je výsledkem vzdělanosti, ale na vzdělanosti, byť jen jeho pouhých „uživatelů“, stojí.

Milan Sobotka vyučoval od začátku 50. let 20. století dějiny filosofie na filosofické fakultě olomoucké univerzity a od roku 1954 na filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V kontextu poměrů panujících po únoru 1948 začal rozvíjet studium Hegelovy filosofie, v situaci, kdy, jak říká v jednom nedávném rozhovoru, „se hledaly možnosti rozšíření filosofického zájmu nad oficiální marxismus-leninismus – a právě Hegel se nabízel jako velký filosof 19. století, který tematizoval lidskou cestu dějinami, kde se člověk aktivně a tvořivě utvářel“. Hegel jako velký analytik kultury a vzdělanosti od umění až po rozvoj státu a práva byl pro možnost zabývat se filosofií navzdory těsnému korzetu ideologie komunistické diktatury dobrou volbou i pro příští dekády komunistického režimu. Podobně se Milan Sobotka zabýval i jinými autory především německé klasické filosofie, jako například Kantem, Schillerem či Fichtem. I v souvislosti s nimi se mu dařilo v řádu „možného“ připomínat a pěstovat obsahy, které šly nad rámec předepsané ideologie a jejího represivního charakteru k základům modernity a filosofického sebeuvědomění člověka jako svobodné bytosti. Na filosofické fakultě Univerzity Karlovy se Milan Sobotka v období normalizace zasloužil o to, že v rámci katedry marxisticko-leninské filosofie existovalo oddělení pro studium dějin filosofie. To bylo místo, kde bylo možné zabývat se filosofií, i když z dobových důvodů právě jen v souvislosti s jejími dějinami. Existuje velké množství tehdejších studentů, dodnes činných v oboru filosofie, kteří jsou mu vděční za to, že je podpořil a nechal psát práce na skutečně nosná a významná filosofická témata. On sám k tomu podotýkal, že si uznání těchto lidí získal snad pro svou liberálnost. Vždy jsem měl z profesora Sobotky navzdory jeho skromnému sebehodnocení dojem, že právě on na svém místě byl jedním z těch, kdo obor filosofie u nás pronesli obdobím komunistického režimu, který utiskoval nejvíce právě filosofii a jiné duchovní obory. Autoritářský režim správně tušil, že ve svobodném myšlení a postoji vzdělaných lidí má svého největšího nepřítele.

K záchraně oboru filosofie pro naši společnost a kulturu přispíval Milan Sobotka v době komunistické diktatury také svým působením v redakční radě nakladatelství Svoboda, v němž se zasloužil o vydávání klasických filosofických textů od Descarta, Hobbese, Rousseaua po německé klasické filosofy jako Kanta, Fichta či Schellinga. Vzpomínal na tuto dobu s ironií, když vyprávěl, jak vedoucí filosofického oddělení nakladatelství Svoboda reagoval na zákaz knihovny Filosofie a současnost v roce 1969 slovy, že se tedy bude vydávat knihovna Filosofie a minulost. Milan Sobotka se této otevřené možnosti realisticky chopil a snažil se ji plodně využít. Podporoval přitom také vydávání překladů od autorů, jimž byla komunistickým režimem zakázána činnost a pro něž byla překladatelská práce významná také finančně, protože žili v bídě.

Měl jsem to štěstí prožít Sametovou revoluci na filosofické fakultě Univerzity Karlovy a hned po revoluci nastoupit do obnoveného studia filosofie, kam přicházeli znamenití filosofové, jako byl Ladislav Hejdánek, kteří obor filosofie u nás pěstovali a uchránili s velkým nasazením a odvahou v prostředí disentu. V rámci obnoveného studia filosofie byl profesor Sobotka váženou a uznávanou autoritou v oblasti dějin novověké filosofie a německé klasické filosofie. Hned po revoluci byl profesor Sobotka otevřený opět pro jinou velkou možnost, jak u nás rozvíjet obor filosofie, a to v rámci porevoluční podpory poskytované západní Evropou. Na katedru filosofie přijížděli němečtí univerzitní akademici na stáže, které profesor Sobotka organizoval. Stáže německých filosofů umožňovaly studentům poznat standardy nepřerušené tradice svobodné akademické práce, mnohým též otevřely možnost studovat v Německu i dál v zahraničí.

Nenahraditelným a uznávaným znalcem především německé klasické filosofie zůstával profesor Sobotka i v porevolučních dobách svobodné a otevřené vědy. V životním díle profesora Sobotky se nesporně potvrdila myšlenka, kterou často zdůrazňoval, totiž myšlenka poslední svobody každého jedince v otázce, jak se on sám zachová, a to i v těžké situaci, jakou byla nesvoboda a represe v komunistické diktatuře. I v takové době se lze zabývat skutečnými a podstatnými obsahy. Je to postup vzdělaného člověka v zájmu vzdělanosti, kterou si nemůže nechat vzít či upřít, postoj člověka, který si podržuje svou úroveň a důstojnost. Profesor Sobotka by tento závěr při své skromnosti jistě odlehčil poznámkou, že naopak nedělal dost. Ale tento závěr není smyšlený. Jde o věcný popis jeho přístupu, o charakteristiku jeho samého.